

נושאים בחנוכה

רמזי חנוכה

רמז בתורה

היכן רמז חנוכה בתורה? שכתוב אחר כל המועדות בפרשת אמור "ויקחו אליך שמן זית זך" שהוא רמז לחנוכה ועל כן נכתב בסמוך לכל המועדות. (מחזור ויטרי)

רמז במקץ

פרשת מקץ תחול תמיד בחנוכה ודורשי רשומות למדו "ויהי מקץ שנתיים ימים" שנתיים הוא בנוטריקון ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין מ'זוזה.

דיני חנוכה בתורה

רבי צבי הירש מזידיטשוב זיע"א אמר שבפסוק "כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת" מרומזים כל דיני חנוכה בהדלקת הנרות. כף בנוטריקון כ' פ'חותים, שמצווה להדליקה למטה מעשרים אמה. אחת בנוטריקון א' עד ח' ת'מנה שימנה את הנרות מאחד לשמונה כבית הלל שמוסיף והולך. עשרה נוטריקון ע'ד ש'תכלה ר'גל ה'שוק שמצוות הדלקתה עד שתכלה רגל מן השוק. זהב רומז ז'מנו ב'ין ה'שמשות. מלאה- מ'צוותה ל'הדליק א'צל ה'פתח. קטרת- ק'רוב ת'דליק ר'וחק ט'פח.

נס פח השמן

היכן נמצא פח השמן

בספר פלבו כתב שהיה מונח בתוך שידה קבועה בכותל שלא היו יכולים להסיטה והיה חתום בחותמו של יוחנן כהן גדול ובמדרש חנכה כתוב שהיה מונח מתחת למזבח.

מנין שלא נטמא

מנין ידעו שלא הסיטו הגויים את פח השמן ונטמא? מתרצים התוספות שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו את הכלי והר"ן כתב שאם היו מסיטים אותו היו שוברים לראות אולי יש בתוכו זהב או מרגליות ומכך שלא שברו משמע שלא הסיטו.

למה הוזקו לבס

מפני מה השתמשו רק בשמן שבפח זה ולא הביאו שמן אחר והדליקו בו? הטעם הוא מפני שהיו כל ישראל בחזקת טמאי מתים והיו צריכים שיעברו עליהם שבעה ימים מיום טומאתם ועוד יום אחד לכתישת הזיתים והבאת שמן טהור. ויש מי שתירץ שהיה השמן הטהור שנצרכו לו במרחק ארבעה ימים ועל כן צריכים היו לשמונה ימים לימי הליכה וימי חזרה.

קדושת חנוכה

במסכת סופרים כתוב: ותני ר' חייא, כל יום שיש בו מוסף יש בו קדשה, אין בו מוסף אין בו קדשה, חוץ מן החנוכה שאף על פי שאין בו מוסף יש בו קדשה, מפני מה? מפני שיש בו הלל. ויש אומרים אף בפורים מפני שיש בו מגלה.

נרות חנוכה

הפח נשבר

כאשר היה הרבי ר' העשיל ילד קטן, כבר הראה סימני חכמה וחריפות מופלגים. פעם בחנוכה אמר המלמד שאם יעשו התלמידים חשבון מהיר כמה נרות מדליקים בחנוכה ישחרר אותם מהכתה ומיד נענה הילד הקטן העשיל ואמר, בחנוכה מדליקים ארבעים וארבעה נרות ורמוז בפסוק הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, שכאשר פח שהוא שמונים ושמונה נשבר לשנים ונותרו רק ארבעים וארבעה כמנין הנרות הרי שאנו התלמידים נמלטנו מהלימודים.

הפצת אור התורה

נרות חנוכה מלמדים על הפצת התורה, אמר הרבי **מליובאוויטש**, ובשלושה שלבים מדובר: "מצוותן משתשקע החמה" אין להתרשם או להיבהל מהחושך השורר בעולם כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. "מצווה להניחן על פתח ביתו מבחוץ" שיש להאיר גם ברחוב את אור היהדות. "ומוסיף והולך" שכל יום מתרבים הנרות כי בהפצת תורה צריך תמיד להוסיף בתמידיות.

נרות לנצח

נרות חנוכה אינם בטלים לעולם, אומר הרמב"ן, משום שנרות אלו באו על ידי שלימות עם ישראל שמסרו נפשם כנגד גזירות היוונים וכל דבר הנעשה בשלימות אינו בטל.

התלהבות במצוות

הגמרא אומרת "הדלקה עושה מצווה". אמר על כך רבי לוי יצחק מברדיצ'וב זיע"א שכל עיקר מעשה המצווה הוא ההדלקה וההתלהבות של הנשמה שההדלקה הפנימית היא המטרה של מעשה המצווה ועל ידה נעשית המצווה שכל מצווה שלא נעשית בדחילו ורחימו לא פרוחה לעילא.

מוסיף והולך

המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל האם פוחת והולך או מוסיף והולך. כתוב בספר פניני תורה שדעת בית שמאי היא העבודה של "סור מרע" שבה יש לפחות ולהחסיר עד שבאים לידי תיקון המידות ואילו דעת בית הלל הוא "עשה טוב" להוסיף בתורה ומצוות ועל ידי ההוספה כבר יגורש החושך והחטא ויתוקן האדם. והלכה כבית הלל.

הדלקה בלילה

מצוותה דווקא משתשקע החמה משום שהיום רומז להנהגה בדרך הטבע ואילו הלילה מסמל ניסים מעל דרך הטבע ועל כן מדליקים משתשקע החמה דווקא כדי לרמוז על הנסים שנעשו מעל דרך הטבע כפי שאומרים בעל הנסים רבים ביד מעטים וכו'. (המהר"ל מפראג)

ובא לרמוז עוד שדווקא כאשר נראה שכלו כל הקיצין ואין הישועה באה, דווקא בשלב זה זורחת הישועה ועל כן זורחים הנרות בלילה. (עיטורי תורה)

אור וחושך

היוונים רומזים לחושך כמו שכתוב במדרש שעליהם נאמר "וחושך על פני תהום" ומפני כך נעשה הנס לישראל על ידי נר לרמוז שהאור שהוא ישראל מגרש את החושך שהוא יוון על תרבותה וקלקוליה. (שפת אמת)

קדושת הנרות

הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות. אמר ה"אמרי חיים" שבכוח קדושת נרות חנוכה אפשר לזכות ולקדש את ענייני הרשות. כמו שמצינו בחז"ל עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ואפשר להגיע לבחינה שאין לנו דבר הנקרא רשות אלא זוכים לבהירות מהו מצווה ומה עבירה ואין בלבול של דברים שנעשו לאדם כרשות.

ובספר "עבודת ישראל" אומר שנהר חנוכה רומז שאין די לאדם שישפיע על עצמו אלא ישפיע גם על בני ביתו כמו שאמרו חז"ל נר חנוכה איש וביתו. והמהדרין נר לכל אחד

ואחד שיש הידור בזה שבני הבית עצמם בדרגה שיכולים להמשיך להם בעצמם קדושת השי"ת.

שמחת הנרות

שואלים מפני מה אין שמחה על הנצחון במלחמה והשמחה היא על נס פח השמן דווקא? מסביר ה"משך חכמה" שאין ישראל שמחים על מפלת איוביהם כדרך שעושים כל האומות אלא השמחה היא על הנסים שעשה ה' עמנו ועל כן גם בפסח שמחים על גאולת ישראל ולא עשו חג על מפלת האויבים.

אכילת סופגניות

טעמים לאכילתו

בספרים הק' מובאים טעמים רבים למנהג אכילת סופגניות. טעם אחד, משום שהן מטוגנות בשמן וזה זכר לנס שנעשה בשמן. טעם שני, נהגו לאכול מאכלים שברכתם מעין שלוש כדי להזכיר בברכה 'ועל מזבחך' משום שלא ידעו החשמונאים כיצד לטהר את אבני המזבח שהיוונים שיקצו וגנוזם.

יש אומרים שנהגו לאכול לאטקעס על שום שפרצו היוונים י"ג פרצות בעזרה של בית המקדש וכאשר תיקנום החשמונאים נעשה התיקון כטלאי על בגד קרוע ולאטקעס הוא מלשון הטלאים הללו.

משחק הסביבון

תמה בעל ה"דמשק אליעזר" מפני מה עושים לפרסום הנס את משחק הסביבון עליו כתובים בראשי תיבות נס גדול היה פה/שם, האם לא היה עדיף לתלות שלטים בחוץ לפרסום הנס מאשר לכתוב זאת על סביבון קטן? והסביר בטוב טעם שעדיף סביבון קטן שזו ופועל מאשר שלט גדול העומד קפוא ולא זו. ובא לרמוז שגם בפעולה קטנה שעושה היהודי זוכה שיעשה לו הקב"ה ניסים.

מעות חנוכה

חינוך

חנוכה הוא מלשון חינוך ומלפנים נהגו קהילות רבות בישראל להתאסף בימי חנוכה לתקן תקנות כדי למשוך לתורה את נערי בני ישראל והמון העם. ומטעם זה היו נותנים לילדים

מעות חנוכה לומר להם שמתנות אלו שאתם מקבלים היום כדי שתקבלו עליכם עול תורה לתמיד. (תודעה)

שלא לבייש

רבי ישכר דב מבעלזא זיע"א אמר מהו הטעם לדמי חנוכה. משום שנאמר בהלכה שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק והוא הדין בארבע כוסות. וטעם הדבר משום פרסום הנס שאם לא עשאו לא פרסם הנס ועל כן נותנים לעניים בשביל חנוכה וכדי שלא לבייש את מי שאין לו נהגו לחלק גם למי שיש לו.

דמי חנוכה לילדים

הרב מפונביז' זצ"ל אמר טעם לנתינת דמי חנוכה לילדים הוא זכר למה שנעשה בימים ההם. מפני שהיוונים אסרו ללמוד תורה וכאשר ניצחום רצו שהילדים יחזרו ללמוד ונתנו להם כסף על מנת שישובו ללמוד שזו הדרך לחבב על הילדים את הלימוד.

וטעם נוסף כתב בספר **שערי אורה** שהוא משום שהיוונים פשטו ידם בממונם ועל כן מחלקים לילדים כדי שילמדו ולעניים. ורבי חיים פלאג'י כתב להפריש מאה פרוטות ולחלקם לתלמידי חכמים.

חלוקה ביום ה'

מרחן הסטייפלער זצ"ל נהג לחלק מעות חנוכה ביום ה' של חנוכה דווקא וביאר בנו רבי חיים קנייבסקי שליט"א שהוא מטעם שיום ה' דחנוכה אינו חל לעולם בשבת.

זאת חנוכה

כתוב בישיבתו "בזאת יכופר עוון יעקב", זאת רומז לזאת חנוכה. כתוב ב"צמח דוד" שימי החנוכה הם המשך של הימים הנוראים שמי שלא שב בעשרת ימי תשובה, תקבל תשובתו עד לזאת חנוכה ובזאת יכופר עוון יעקב.

קושיית הבית יוסף

כתוב בגמרא שבת כא': שכשנכנסו יוונים להיכל תמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

הקשה ה"בית יוסף" מדוע אנו חוגגים את חג החנוכה שמונה ימים, שכן היה בכד שמן ליום אחד, וא"כ הרי שהנס היה רק שבעה ימים?

מעט מהתירושים

במהלך הדורות נאמרו על קושיה זו מאות תירושים ויש אומרים שזו השאלה בעלת התירושים המרובים ביותר.

הבית יוסף מביא שלושה תירושים לקושיה: 1. הכהנים חילקו את השמן לשמונה חלקים וכל לילה נתנו שמינית, ונעשה נס בכל לילה ולילה, שכמות שמן מעטה שאינה מספיקה אלא לחלק קטן מהלילה, בערה עד הבוקר. **2.** הכהנים נתנו בלילה הראשון כשיעור הרגיל במנורה ובכל זאת נשאר הפך מלא וכן בכל לילה ולילה, ונמצא שאף ביום הראשון היה נס, שכן, בו התמלא הכד מייד כשנשפך. **3.** הכהנים נתנו בכל לילה שמן כרגיל, ובכל זאת בבוקר נמצאו הבזיכין מלאים בבוקר.

יש מי שהציע רעיון דומה, כשהחלו למזוג ביום הראשון, עוד בטרם התרוקן הפח - מייד נתמלא הבזיך לגמרי.

יש מהראשונים שתרצו שאף ביום הראשון נעשה נס, שהיה ראוי להידלק ולהיגמר השמן לחלוטין, אך נעשה נס ונחסר רק מעט ממנו וכך בכל יום ויום משמונת הימים. יש מהאחרונים שהלכו אף הם בדרך זו, אלא שהוסיפו לנמק את הדברים: מדוע באמת לא היתפלה השמן ביום הראשון, הרי הנס נצרך רק לימים שלאחר מכן (שעבורם חסר שמן), ולמה צריך היה לעשות אף בו נס? הרי אין הקב"ה עושה ניסים לחינם!

הט"ז מתריץ את הקושיא על פי המעשה באלישע שהיה צריך להיות שמן שיתרבה שאין הקב"ה עושה בריאה חדשה אלא מרבה את הקיים.

למנורה צריך להביא שמן זית ולא שמנים אחרים. אם היה השמן כלה ביום הראשון - השמן שנברא יש מאין ביום השני לא היה "שמן זית", מפני שהוא לא נוצר מזיתים, אלא שמן שנעשה מנס, והוא דומה במראהו ותכונותיו לשמן זית, אך איננו שמן זית. לכן היה צורך להשאיר שמן זית ליום השני, כדי שהנס יהיה ע"י ריבוי של השמן הנותר, ואז כולו מקבל הגדרה של "שמן זית".

ה"שפת אמת" אמר שנשאר שמן בכד, כדי שהנס יהיה נס של ריבוי ולא נס של יצירת יש מאין, וזאת משום שרצה השי"ת להראות את החביבות של ישראל, שקיום המצוה נעשה על ידם.

ה"חידושי הרי"ם" תירץ שהיות והיה כמות שמן המספיקה ליום אחד, הכהנים שמו פתילות דקות ע"מ שיספיק השמן לימים נוספים. ונעשה נס והדליקו נרות המנורה באור גדול כל הלילה, וכן בכל הלילות.

בספר התודעה כתוב שבכד אמנם היה שיעור הדלקה של יום אחד, אך כשניתן השמן במנורה הוא נבלע בבזיכים, וממילא לא היה די שמן אפילו ללילה אחד.

המאירי מתרץ שבלילה ראשון מדליקים נר זכר לנס אחר: או על נס מציאת פח השמן או על נס הניצחון במלחמה.

ויש מי שכתב שחוגגים שמונה ימים בגלל שנעשתה בו חנוכה הבית, שכשנכנסו להיכל מצאו בו שמונה שיפודים, ומהם הרכיבו את המנורה, ולזכר זה חוגגים שמונה ימים.

יש שכתבו שבמגילת תענית משמע שחוגגים את חנוכה שמונה ימים משום שעשו בו את חנוכה המזבח, שהרי בטלו אנטיוכוס מעבודה, וחנוכה זו ארכה שמונה ימים, ולכך קבעו לדורות את שמונת ימי החנוכה.

היו שאמרו שהיות וחלק נכבד מהמאבק עם היונים היה כנגד גזרתם על המילה כמבואר במגילת אנטיוכוס לכך קבעו את החג שמונה ימים, זכר ל"שמונת ימי מילה".

הסבא מקעלב תירץ שמהנס של שאר הימים רואים שרצון השי"ת הוא השולט בבריאה, וממילא נשכיל להבין שאף ביום הראשון - לא השמן הוא שהדליק, אלא רצון ה' הוא שהדליק, וממילא הכל נס: היום הראשון ושאר הימים, כי אין הבדל ביניהם, הטבע הוא רצון ה' הנסתר והמתמיד, והנס הוא רצון ה' הגלוי.

בספר התודעה מובא שהכהנים הדליקו נר ביום הראשון, אע"פ שאמרה תורה "נר תמיד" ולא ידעו מניין יהיה להם שמן למחר, מ"מ לא התייאשו מלעשות את המוטל עליהם. והוא הנס הגדול שמקיים את ישראל בכל הדורות והגלויות, שאילו באו לעשות חשבונות מה יהיה מחר - לא יוכלו להתקיים אפילו יום אחד! אבל ישראל בוטחים באביהם שבשמים, וכל מעשה קטן שבכוחם לקיים - עושים באמונה תמה.

